

אבי עזר

[ד] לא תחמוד וגו'. ולדעתי נראה ציווי לא תחמוד וכן לא תחלוהו שמהם נאים בסוף הדברות, כמו מוכיח חכם על ארון שומעם ומשלי כה יכו, מזהיר תחילה הפרטים ואחר כך כולל בסוף ענין אחד הכולל כל הפרטים, וכשנשמר מהכלל אשר מזהיר בסוף נשמר מכל הפרטים. כי ידוע דעיקר ורוב עבירות נאים מתמוד ממון או חמוד זנות, וטרם עובר עבירה חומד כלבו חללים ממון המגיע ממנה, כמו עדות שוא ושקר ושטעם שקר ועשות מלאכה

נשמת ולזנות, וכן מחמת חמדת ממון סוגע נכבד יולדיו, ולספמים טבד עבודה זרה למזוא חן צעני העובדים לפרנס אותם, וזה כולל כל השמטיות כולו אשר נכללים בו פרטי הדברות לא תחמוד אשת רעך. ואף שהוא פועל עומד בעצמו ולא שייך בו אזהרה, אולם הכחוש הזהיר להבין עלמנו בהכנות ידועות ונפמים ידועים בראה ובמוסר למען כל יטא חמדה ומאזהרה נלט כלל:

העמק דבר

אסור משום לא תחמוד. מיהו צשורו וחמורו ודאי א"א לפרש שלא ישממש צם, דא"כ ה"ז שואל שלא מדעת בעלים וה"ז גולן, אלא ע"כ הפירוש לא תחמוד, היינו משתדל להשיג אותם בקנין או במתנה, וכדחנן במכילתא או אפילו חומד בדבור ת"ל לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך מה להלן עד שיעשה מעשה כו' והיינו שמשתדל, וה"נ מתפרש באשת חזרו, הפי' משתדל שיגרשנה חזירו, וכי"ז מיירי המקרא בכל אשר לריעו שמשתדל שימכור לו. ורק הקדים הכחוש אשת רעך, ללמדנו דמיירי באופן שאינו עומד למכור, כמו באשה שאין ציד הצעל למכור אותה לאחר: (טו) ראים את

כאשר זמם לעשות לאחיו (דברים יט יט): יד לא תחמוד. אנשים רבים יתמהו על זאת המצוה, איך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו כל מה שהוא נחמד למראה עיניו. ועתה אתן לך משל. דע כי איש כפרי שיש לו דעת נכונה, והוא ראה בח מלך שהיא יפה, לא יחמוד אותה בלבו שישכב עמה, כי ידע כי זה לא יתכן. ואל תחשוב זה הכפרי שהוא כאחד

מן המשוגעים, שיחאוה שיהיה לו כנפים לעוף השמים, ולא יתכן להיות, כאשר אין אדם מתאוה לשכב עם אמו, אף על פי שהיא יפה, כי הרגילוהו מנעוריו לרעת שהיא אסורה לו. ככה כל משכיל צריך שידע כי אשה יפה או ממון לא ימצאנו אדם בעבור חכמתו ודעתו, רק כאשר חלק לו השם. ואמר קהלת (לאשר) ולאדם שלא עמל בו יתגנו חלקו (קהלת ב כא). ואמרו חכמים (מ"ק כח) בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא. ובעבור זה, המשכיל לא יתאוה ולא יחמוד. ואחר שידע שאשת רעהו אסרה השם לו, יותר היא נשגבה בעיניו מבת מלך בלב הכפרי, על כן הוא ישמח בחלקו ולא ישים אל לבו לחמוד ולהתאוות דבר שאינו שלו, כי ידע שהשם לא רצה לתת לו, לא יוכל לקחתו בכחו ובמחשבותיו ותחבולותיו, על כן יבטח בבוראו שיכלכלנו ויעשה הטוב בעיניו [ד]. והנה נשלם פירוש עשרת הדברים: אמר אחד

והמצוה הרפ"ו היא שהזהירו מהשים מחשבתנו לחמוד מה שיש לאחינו ולהתאוות בו שזה יהיה מביא לעשות תחבולה לקנותו וזהו לשון האזהרה שבאה בזה הענין אמר (ואחמנן) לא תתאוה בית רעך. ואין השני לאוין אלו בענין אחד אבל הלאו הראשון והוא לא תחמוד מזהיר שלא לקנות מה שיש לזולתנו והלאו השני מזהיר אפילו להתאוות בלבנו לבד. ולשון מכלאתא (ורש"י) לא תחמוד בית רעך ולהלן הוא אומר לא תתאוה בית רעך לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמוד בפני עצמו. ושם אמרו מגין שאם התאוה אדם סופו לחמוד תלמוד לומר לא תתאוה ולא תחמוד מגין שאם חמד אדם סופו לגזול תלמוד לומר וחמדו שדות וגזלו [מיכה ג]. ובאור זה שאם ראה דבר יפה אצל אחיו אם גברה מחשבתו עליו והתאוה בו עבר על אמרו ית' לא תתאוה. ואם התחזק בו אהבת הדבר ההוא עד שישתדל להגיעו אצלו ולא יסור מחלות פניו ולהכביד עליו שימכרוהו או יחליף אותו אליו במה שהוא יותר טוב ממנו ויותר שוה, ואם הגיע אל בקשתו הנה כבר עבר על לא תחמוד גם כן אחר שקנה הדבר שיהיה לחבירו ולא היה רצונו למכרו אבל הכביד עליו והערים עד שלקחו ויהיה שלו כבר עבר שני לאוין לא תתאוה ולא תחמוד כמו שביארנו. ואם גמגע האיש ההוא מלמכור אותו או להחליפו לאהבתו בדבר ההוא הנה הוא יקחהו באונס והכרח לחזק אהבת הדבר ההוא בנפשו ויהיה אז כבר עבר על לא תגזול גם כן. והבין זה הענין בספור אחאב ונבות (מ"ט כב). הנה התבאר לך ההפרש שבין אמרו לא תתאוה ובין אמרו לא תחמוד:

(יח) וְלֹא תִתְאוֹה בֵּית רֵעֶךָ. וּבְעֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת פְּתִיב (שְׁמוֹת כ') לֹא תִחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ, פְּלוֹמֵר לֹא תִחְמֹד בְּדָמַיִם וְלֹא תִתְאוֹה בְּלֵא דָמַיִם, פְּלוֹמֵר שֶׁלֹּא יִתְאוֹה וְיִחְשֹׁב זֶה בְּלִבּוֹ, שֶׁהַמְחַשְׁבָּה הַזֹּאת תִּבְיָאֵנוּ שִׁיקְחוּנוּ בְּדָמַיִם וְנִמְצָא עוֹבֵר עַל לֹא תִחְמֹד.

לח. יא. שלא להעלות במחשבותינו לעשות תחבולה לקחת לנו מה שהוא לזולתנו מאחינו¹, שנאמר לא תחמוד בית רעך וגו' (שמות כ יג). וכבר הוכיחו ז"ל² מפסוק אחר דכתיב לא תחמוד... ולקחת לך (דברים ז כה) שאיסור לאו דלא תחמוד אינו נגמר עד שיעשה בו מעשה. ואפילו נתן הדמים לחבירו על החפץ עובר גם כן על לאו דלא תחמוד, שאין לאו דלא תחמוד נתקן בנתינת הדמים כל זמן שדרך הכרח לקחו ממנו, כן הוא הפירוש האמתי לרבותינו ז"ל³.

משרשי מצוה זו⁴ לפי שמחשבה רעה היא זו וגורמת לו לאדם תקלות הרבה, שאחר שיקבע במחשבתו לקחת ממנו אותו הדבר שחמד מתוך אותה תאוה רעה לא ישגיח בשום דבר, ואם לא ירצה חבירו למכרו יאנוס אותו ממנו, ואם יעמוד כנגדו אפשר שיהרגו, כאשר מצינו בנבות שנהרג על כרמו שחמד ממנו אחאב⁵.

דיני המצוה איך ראוי להתרחק הרבה מן המדה הרעה הזאת מבוארים במקומות בתלמוד בפזור ובמדרשות. ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה וחמד, ואפילו עשה בו שום מעשה אינו חייב מלקות⁶, לפי שהוא דבר שניתן להישבון, שהרי אפילו אנסו ממנו להישבון ניתן. ומכל מקום הרי הוא כעובר על מצות מלך יתעלה, וכמה שלוחים יש למלך יתעלה ליטול נקמתו ממנו.

לא תעשה

(שלא להתאוות מה שביד אחינו בני ישראל)

תכד. א. שנמנענו¹ לקבוע מחשבותינו להתאוות מה שביד אחד מאחינו בני ישראל, לפי שקביעות המחשבה בתאוה על אותו דבר יהיה סיבה לעשות תחבולה לקחת אותו ממנו ואף על

פי שאין רצונו למוכרו או על ידי מקח או חליפין או בחזקה אם לא נוכל בעניין אחר, ועל זה נאמר ולא תתאוה בית רעך וגו' (דברים ה יז). וכתב הרב רבנו משה בן מימון ז"ל² שאין שני הלאוין, שהן לא תחמוד שבסדר וישמע יתרו³ ולא תתאוה שבסדר זה, לאוין כפולין בעניין אחד, אבל הם שני עניינים, שלא דלא תחמוד ימנענו מלקחת בשום צד בין בדמים בין שלא בדמים מה שקנה זולתנו אם איננו חפץ למכור אותו דבר, ולא זה דלא תתאוה ימנענו אפילו התאוה בו בתוך לבנו, כי עם התאוה יבוא להתחנן לו ולהכביד עליו למוכרו או להחליפו לו בכלי אחר על כל פנים, ואף על פי שהאחד מאלו הלאוין מושך את חבירו, שניהם יחשבו מכל מקום, והרי אתה רואה החילוק

ואל⁴ תתמה לומר ואיך יהיה בידו של אדם למנוע לבבו מהתאוות אל אוצר כל כלי חמדה שיראה ברשות חבירו והוא מכולם ריק וריקם, ואיך תבוא מניעת התורה במה שאי אפשר לו לאדם לעמוד עליו, שזה הדבר אינו כן, ולא יאמרו אותו זולתי הטפשים הרעים והחטאים בנפשותם, כי האמנם ביד האדם למנוע עצמו ומחשבותיו ותאוותיו מכל מה שירצה, וברשותו ודעתו להרחיק ולקרב חפצו בכל הדברים כרצונו, ולבו מסור בידו על כל אשר יחפוץ יטנו, וה' אשר לפניו נגלו כל תעלומות חופש כל חדרי בטן רואה כליות ולב, אין אחת קטנה או גדולה טובה או רעה מכל מחשבות האדם נעלמת ממנו ולא נסתרת מנגד עיניו, ישיב נקם לעוברי רצונו בלבבם ונוצר חסד לאלפים לאוהביו המפנים לעבודתו מחשבותם, שאין טוב לאדם כמו המחשבה הטובה והזכה כי היא ראשית כל המעשים וסופן, וזהו לפי הדומה ענין לב טוב ששבחו חכמים במסכת אבות⁵.

והראייה⁶ שאלו שני הלאוין שזכרנו חלוקים בעניינם ונחשבים לשנים, מה שאמרו במכילתא⁷ לא תחמוד בית רעך (שמות כ יג). ולהלן הוא אומר ולא תתאוה לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החימוד בפני עצמו, ושם נאמר מניין שאם נתאוה סופו לחמוד, תלמוד לומר "לא תתאוה" ו"לא תחמוד", מניין שאם חמד אדם סופו לגזול, תלמוד לומר וחמדו שדות וגזלו (מיכה ב ב).

שורש מצוה זו ידוע הוא כי הרחקת הגזל מבין בני אדם תועלת הכל, והשכל עד נאמן בדבר, ואין בה אריכות דינין שכל עניינה מבואר בכחוב.